

تقریر درس خارج اصول فقه آیت الله اراکی رحمته الله

مقرر	حجت الاسلام محمدعلی زحمت کش	جلسه ۲۱	تاریخ	۱۴۰۰/۰۸/۱۱
عنوان ۱	مقدمات تصدیقیه بحث حجج و امارات			
عنوان ۲	مبحث هفتم: علم اجمالی			
عنوان ۳	حجیت علم اجمالی در مقام امثال			
عنوان ۴	مبحث دوم: امثال اجمالی در عبادیات در مواردی که امثال موجب تکرار نشود. مبحث سوم: امثال اجمالی در عباداتی که موجب تکرار می شود			

در ادامه بیان محقق نائینی رضوان الله تعالی علیه، ایشان امثال اجمالی عبادات در مواردی که موجب تکرار نمی شود را به سه نوع تقسیم می کنند:

۱. موردی که مطلوبیت جزء مشکوک الجزئی^۱، محرز باشد؛ لکن جزئیت آن مشکوک است؛ مثلاً در اصل اینکه تسبیحات اربعه مطلوب است بحثی نیست؛ لکن اینکه جزء نماز بوده و اتیان آن واجب است، مشکوک است. در مواردی که شک از این قبیل باشد، ایشان می فرماید شکی نیست در اینکه امثال اجمالی مشروع و مجزی است؛ زیرا مکلف می تواند آن جزء مشکوک الجزئی را به قصد مطلوبیت کلی بیاورد و مخل به تکلیف هم نخواهد بود؛ مثلاً شک می کند که تسبیحات اربعه سه مرتبه واجب است یا یک مرتبه؛ بعد از اینکه یک مرتبه تسبیحات اربعه گفت، دو مرتبه دیگر به قصد مطلوبیت کلی و اینکه ذکر خداست اضافه می کند و این مخل به نماز نیست و چنین امثال اجمالی، قطعاً موجب فراغت ذمه خواهد بود.

۲. موردی که هم مطلوبیت جزء مشکوک است و هم جزئیت آن. در این مورد نیز ایشان می فرماید امثال اجمالی با اتیان به این جزء، مخل به عبادت نیست. گرچه جزئیت آن مشکوک است؛ اما لازم نیست مکلف آن را به عنوان جزء بیاورد؛ و تنها لازم است که مانع نباشد و فرض نیز این که مانعیت آن معتبر نشده و چیزی نیست که احتمال مانعیت آن برای نماز داده شود؛ فرض کنید جلسه بعد السجده^۲ که اگر مکلف شک کرد که واجب است یا خیر، و آن را اتیان

۱. در امثال اجمالی غیر موجب تکرار، همیشه شک در یک جزء زائد یا شرط زائد است.

کرد؛ اگر واجب بوده باشد، که آن را انجام داد و اگر واجب نبوده باشد، مخل به صلاة که نیست^۱؛ پس در این مورد نیز امتثال اجمالی صحیح است.

۳. موردی که معلوم الجزئیة باشد لکن مردد بین امرین متباینین باشد. ایشان به جهر و اخفات مثال می‌زند که مکلف می‌داند یا جهر در نماز واجب است و یا اخفات؛ اما نمی‌داند کدام جزء نماز است. ایشان می‌فرماید در چنین موردی، تکرار جزء مخل نیست؛ یعنی در مثال مذکور، هم جهر بخوانند و هم اخفات؛ زیرا ذکر و قرائت قرآن است و قرائت قرآن در نماز، مخل به نماز نیست؛ مگر اینکه کسی قائل باشد به اینکه تعدد سوره یا تکرار حمد مخل است که معمولاً قائل نیستند و قائل به کراهت تکرار هستند.

امثال اجمالی در قسم، موجب تکرار جزء می‌شود و این با تکرار عبادت متفاوت است. در چنین فرضی، مکلف اگر هم جهر بخواند و هم اخفات، قطعاً مأموره مولا را امتثال کرده است و قسم دیگری که مأموره نیست، مخل نماز نیست به دلیل اینکه ذکر خداوند است؛ بنابراین امتثال اجمالی در چنین موردی نیز مجزی خواهد شد.

این صور ثلاثه‌ای بود که مرحوم محقق نائینی بیان داشتند. آنچه از بیان میرزای نائینی استفاده می‌شود، متین و تام است و ما تعلیقی بر کلام ایشان نداریم و ما برای تکمیل بحث، به مطلب ایشان پرداختیم و آن را بیان کردیم.

نتیجه اینکه در موارد شک در جزئیت جزء به اقسام ثلاثه‌ای که بیان کردیم، امتثال اجمالی جاری است؛ بنابراین امتثال اجمالی یا همان احتیاط، در مواردی که موجب تکرار عبادت نمی‌شود، مطلقاً جایز است؛ با تفصیلی که بیان کردیم.

مبحث سوم: امتثال اجمالی در عباداتی که موجب تکرار می‌شود

بحث بعدی، بحث احتیاط در عبادتی است که موجب تکرار شود؛ که آیا در این موارد احتیاط جایز است یا خیر؟ یا به تعبیر دیگر، آیا امتثال اجمالی در عبادت در موردی که موجب تکرار می‌شود، موجب فراغت ذمه می‌شود یا خیر؟ لزوم امتثال تفصیلی و عدم کفایت امتثال اجمالی در مواردی که موجب تکرار عبادت می‌شود، بر اساس یکی از سه وجه زیر می‌تواند باشد - که این بیان استاد شهید رحمته الله علیه است - :

۱. اینکه کسی قائل شود که علاوه بر اتیان به مأموره، باید یک عنوان دیگری نیز بر عمل مکلف صدق کند؛ یعنی مکلف با اتیان به مأموره صرف، ذمه خودش را فارغ نمی‌کند؛ بلکه وقتی مأموره را آورد اگر مثلاً عنوان مأموره بر آن صدق کرد، آنوقت فراغت ذمه بر آن مترتب می‌شود. در این صورت به این دلیل که مکلف علاوه بر اینکه مأموره را

۱. فرض در جای است که مخل به صلاة نباشد و مانند مشی در نماز و تکلم غیر ذکری در نماز نباشد و اگر شک شد در اینکه مخل است یا خیر، اگر بتوانیم اصل جاری کنیم، اصل جاری کرده و عدم مانعیت آن ثابت می‌شود و در یکی از دو قسم دوم و سوم این تقسیم جای می‌گیرد؛ اما اگر اصل جاری نشد، باید عبادت را تکرار کرد که بحث بعدی است که آیا احتیاط در موارد تکرار عبادت جایز است یا خیر.

می آورد، باید عنوان اطاعت مولا نیز بر آن فعل منطبق باشد و چون مکلف نمی داند این عمل معنون به اطاعت است یا آن عمل دیگر، لذا امتثال اجمالی مکفی نبوده و باید امتثال تفصیلی انجام دهد تا بداند این مأموریه ای که انجام می دهد، بعنوان کونه اطاعة للمولی انجام گرفته است.

وجوه دیگر را در جلسه آینده ان شاء الله بیان خواهیم کرد.

و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین